

Wypadek przy pracy – i co dalej...

Definicję wypadku przy pracy określa art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych. W myśl tego przepisu za wypadek przy pracy uważa się zdarzenie nagłe, wywołane przyczyną zewnętrzną, powodujące uraz lub śmierć, które nastąpiło w związku z pracą:

- 1) *podczas lub w związku z wykonywaniem przez pracownika zwykłych czynności lub poleceń przełożonych,*
- 2) *podczas lub w związku z wykonywaniem przez pracownika czynności na rzecz pracodawcy, nawet bez polecenia,*
- 3) *w czasie pozostawiania pracownika w dyspozycji pracodawcy w drodze między siedzibą pracodawcy a miejscem wykonywania obowiązku wynikającego ze stosunku pracy”.*

Z powyższej definicji wynika, że „wypadek przy pracy” jest pojęciem normatywnym, wyznaczonym przez cztery czynniki:

- 1) **nagłość zdarzenia** powodująca wypadek przy pracy charakteryzująca się zaskoczeniem pracownika, będąca czymś nieprzewidywalnym, nieoczekiwanym, raptownym. Nagłość oznacza jednorazowe, doraźne działanie zjawiska powodującego uraz lub śmierć pracownika. W orzecznictwie uznaje się, że przez nagłe zdarzenie należy rozumieć takie zdarzenie, które trwa nie dłużej, niż jedna dniówka robocza.
- 2) **przyczynę zewnętrzną** zdarzenia, która nie może pochodzić z organizmu pracownika dotkniętego zdarzeniem. Przyczyna ta winna być jednocześnie źródłem urazu lub śmierci pracownika. Przyczyną zewnętrzną wypadku może być każdy uczestnik zewnętrzny, który jest zdolny wywołać w istniejących warunkach szkodliwe skutki, w tym także pogorszyć stan zdrowia pracownika dotkniętego schorzeniem samoistnym.
- 3) **uraz lub śmierć** – czyli uszkodzenie tkanek ciała lub narządów człowieka wskutek działania czynnika zewnętrznego. Do uznania zdarzenia nagłego wywołanego przyczyną zewnętrzną za wypadek przy pracy, konieczny jest skutek w postaci urazu lub śmierci pracownika uczestniczącego w danym zdarzeniu. Za śmiertelny wypadek uważa się wypadek, w wyniku którego nastąpiła śmierć w okresie nieprzekraczającym 6 miesięcy od dnia wypadku. Pod pojęciem śmierci należy rozumieć śmierć biologiczną, polegającą na nieodwracalnym ustaniu funkcji pnia mózgowego.
- 4) **związek z pracą** zachodzący wtedy gdy istotną przyczyną wypadku przy pracy jest wykonywanie przez pracownika obowiązków wynikających ze stosunku pracy lub powinności z nim związanych. Zakres zwykłych czynności pracownika może być określony w akcie kreującym stosunek pracy, np. w umowie o pracę, jak również w zakresie obowiązków przekazywanych pracownikowi przez pracodawcę na podstawie art. 94 pkt 1 Kodeksie pracy i będą to czynności, które pracownik wykonuje na bieżąco w toku wykonywania swojej pracy.

Na równi z wypadkiem przy pracy, w zakresie uprawnień do świadczeń określonych w ustawie, traktuje się wypadek, któremu pracownik uległ:

- 1) w czasie podróży służbowej w okolicznościach innych niż określone w ust. 1, chyba, że wypadek spowodowany został postępowaniem pracownika, które nie pozostaje w związku z wykonywaniem powierzonych mu zadań,
- 2) podczas szkolenia w zakresie powszechnej samoobrony,

- 3) przy wykonywaniu zadań zleconych przez działające u pracodawcy organizacje związkowe
definicja – art. 3 ust.

W związku z powyższym, różnica między wypadkiem przy pracy i wypadkiem podczas podróży służbowej dotyczy okoliczności wypadku, a w szczególności tego, iż wypadek przy pracy powinien pozostawać w związku z pracą, natomiast wypadek podczas podróży służbowej musi się wiązać z wykonywaniem zadań powierzonych na czas podróży służbowej. Pracownik w czasie podróży służbowej może być pozbawiony ochrony tylko wtedy, gdy swoim nagannym zachowaniem zerwał związek z pracą.

W myśl art. 5 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, ustalenie okoliczności i przyczyn wypadku przy pracy jakiemu uległ pracownik, następuje w trybie określonym przepisami art. 234 Kodeksu pracy:

- „§ 1. W razie wypadku przy pracy pracodawca jest obowiązany podjąć niezbędne działania eliminujące lub ograniczające zagrożenie, zapewnić udzielenie pierwszej pomocy osobom poszkodowanym i ustalenie w przewidzianym trybie okoliczności i przyczyn wypadku oraz zastosować odpowiednie środki zapobiegające podobnym wypadkom.
- § 2. Pracodawca jest obowiązany niezwłocznie zawiadomić właściwego okręgowego inspektora pracy i prokuratora o śmiertelnym, ciężkim lub zbiorowym wypadku przy pracy oraz o każdym innym wypadku, który wywołał wymienione skutki, mającym związek z pracą, jeżeli może być uznany za wypadek przy pracy”.

Ponadto, pracownik stosownie do § 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 1 lipca 2009 r. w sprawie ustalenia okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy, zobowiązany jest, jeżeli pozwala na to stan jego zdrowia, do niezwłocznego powiadomienia o tym zdarzeniu swojego przełożonego. Jeżeli skutki wypadku ujawniły się w okresie późniejszym, pracownik ma obowiązek powiadomienia swojego przełożonego niezwłocznie po ich ujawnieniu. Z powyższego wynika, że pracownik powinien dokonać tego zawiadomienia bez zbędnej i nieuzasadnionej zwłoki, by jak najszybciej mógł być wyjaśniony i ustalony charakter zdarzenia, co niewątpliwie leży tak w interesie pracownika, jak i pracodawcy. Jednak nawet znaczna zwłoka pracownika w poinformowaniu o wypadku nie zwalnia pracodawcy z obowiązku ustalenia okoliczności i przyczyn tego zdarzenia.

Postępowanie powypadkowe

Zadaniem pracodawcy jest ustalenie, czy zaistniałe zdarzenie jest wypadkiem przy pracy oraz zbadanie przyczyn tego wypadku. Do czasu ustalenia okoliczności i przyczyn wypadku przy pracy, pracodawca ma obowiązek zabezpieczyć miejsce wypadku w sposób wykluczający:

- dopuszczenie do miejsca wypadku osób niepowołanych
- uruchamiania bez potrzeby maszyn i innych urządzeń technicznych wstrzymanych w związku z wypadkiem,
- dokonywanie zmiany położenia maszyn i innych urządzeń technicznych, jak również zmiany położenia innych przedmiotów, które spowodowały wypadek lub pozwalają odtworzyć jego okoliczności.

Zgodę na uruchomienie maszyn i innych urządzeń technicznych, bądź też dokonywanie zmian w miejscu wypadku wyraża pracodawca w uzgodnieniu ze społecznym inspektorem pracy, po uprzednim sporządzeniu, jeżeli zachodzi taka konieczność, szkicu, fotografii bądź też nagrania video miejsca wypadku. W sytuacji, gdy zabezpieczenie miejsca wypadku przy pracy zarządził organ prowadzący postępowanie przygotowawcze, które ma na celu ustalenie okoliczności i przyczyn

wypadku śmiertelnego, ciężkiego lub zbiorowego, zgodę na uruchomienie maszyn i urządzeń wyraża pracodawca po uzyskaniu akceptacji właściwego inspektora pracy i prokuratora, a w sytuacji zaistnienia takiego wypadku w zakładzie górniczym, również właściwego organu państwowego nadzoru górniczego. Dokonywanie zmian w miejscu wypadku bez uzyskania zgody wymienionych podmiotów jest niedopuszczalne, chyba że zachodzi konieczność ratowania osób lub mienia albo zapobieżenia grożącemu niebezpieczeństwu. W sytuacji gdy pracownik uległ wypadkowi na terenie innego niż macierzysty zakładu pracy, zabezpieczenie miejsca takiego zdarzenia należy do obowiązków pracodawcy, na terenie którego zdarzył się wypadek.

Innym obowiązkiem pracodawcy jest niezwłoczne zawiadomienie właściwego inspektora pracy i prokuratora, o śmiertelnym, ciężkim *(za ciężki wypadek przy pracy uważa się wypadek, w wyniku którego nastąpiło ciężkie uszkodzenie ciała, takie jak: utrata wzroku, słuchu, mowy, zdolności rozrodczej lub inne uszkodzenie ciała albo rozstrój zdrowia, naruszające podstawowe funkcje organizmu, a także choroba nieuleczalna lub zagrażająca życiu, trwała choroba psychiczna, całkowita lub częściowa niezdolność do pracy w zawodzie albo trwałe, istotne zeszpecenie lub zniekształcenie ciała)* lub zbiorowym wypadku przy pracy *(za zbiorowy wypadek przy pracy uważa się wypadek, któremu w wyniku tego samego zdarzenia uległy co najmniej dwie osoby)* oraz o każdym innym wypadku, który wywołał takie skutki, mającym związek z pracą, jeżeli może być uznany za wypadek przy pracy. Przez niezwłoczne zawiadomienie rozumie się czas, niezbędny na przekazanie informacji o wypadku *(bez zbędnej zwłoki)*. Głównym celem zawiadomienia o wypadku jest zapewnienie odpowiednim organom możliwości zbadania wypadku bezpośrednio po jego wystąpieniu. Właściwym inspektorem pracy jest inspektor okręgowego inspektoratu pracy obejmującego właściwością miejscową zakład pracy, w którym zdarzył się wypadek.

Należy dodać, że bardzo często w postępowaniu powypadkowym zapomina się o art. 19 ustawy z 21 grudnia 2000 o dozorze technicznym, który stanowi „*Ekspluatujący urządzenie techniczne jest obowiązany niezwłocznie zawiadomić organ właściwej jednostki dozoru technicznego o każdym niebezpiecznym uszkodzeniu urządzenia lub nieszczęśliwym wypadku związanym z jego eksploatacją.*”

Okoliczności i przyczyny wypadku ustala powoływany przez pracodawcę zespół powypadkowy, w skład, którego wchodzi pracownik służby bezpieczeństwa i higieny pracy oraz społeczny inspektor pracy. U pracodawcy, u którego nie działa społeczna inspekcja pracy, w skład zespołu powypadkowego zamiast społecznego inspektora pracy, jako członek zespołu, wchodzi przedstawiciel pracowników posiadający aktualne zaświadczenie o ukończeniu szkolenia w zakresie bhp. Jeżeli pracodawca nie może utworzyć zespołu powypadkowego w składzie dwuosobowym ze względu na małą liczbę zatrudnionych pracowników, okoliczności i przyczyny wypadku ustala zespół, w skład którego wchodzi pracodawca oraz specjalista spoza zakładu pracy.

Zespół powypadkowy obowiązany jest:

- dokonać oględzin miejsca wypadku, stanu technicznego maszyn i innych urządzeń technicznych, stanu urządzeń ochronnych oraz zbadać warunki wykonywania pracy i inne okoliczności, które mogły mieć wpływ na powstanie wypadku,
- sporządzić szkic lub wykonać fotografię miejsca wypadku – jeżeli jest to konieczne,
- wysłuchać poszkodowanego, jeżeli stan jego zdrowia na to pozwala oraz zebrać informacje dotyczące wypadku od świadków wypadku,
- zasięgnąć opinii lekarza, a w razie potrzeby opinii innych specjalistów, w zakresie niezbędnym do oceny rodzaju i skutków wypadku,
- zebrać inne dowody dotyczące wypadku,
- dokonać prawnej kwalifikacji wypadku zgodnie z art. 3 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych,

- określić środki profilaktyczne oraz wnioski, w szczególności wynikające z oceny ryzyka zawodowego na stanowisku pracy, na którym wystąpił wypadek.

Po ustaleniu okoliczności i przyczyn wypadku przy pracy zespół powypadkowy sporządza, nie później niż w ciągu 14 dni od dnia uzyskania zawiadomienia o wypadku, protokół ustalenia okoliczności i przyczyn wypadku, tzw. „protokół powypadkowy”, według wzoru ustalonego przez ministra właściwego do spraw pracy na podstawie art. 237 § 2 Kodeksu pracy.

Przekroczenie wskazanego terminu dopuszczalne jest tylko w razie wystąpienia przeszkód lub trudności, które uniemożliwiają jego terminowe sporządzenie, np. zły stan zdrowia poszkodowanego nie pozwalający na odebranie od niego wyjaśnień, czy przedłużające się sporządzenie ekspertyzy przez rzeczoznawców lub biegłych, muszą być one wyraźnie omówione w treści protokołu.

W przypadku stwierdzenia w protokole powypadkowym, że wypadek nie jest wypadkiem przy pracy, albo, że zachodzą okoliczności, które mogą mieć wpływ na prawo pracownika do świadczeń, jakie przysługują mu z tytułu wypadku, wymagane jest szczegółowe uzasadnienie i wskazanie dowodów stanowiących podstawę takiego właśnie rozstrzygnięcia.

Po sporządzeniu protokołu, a przed zatwierdzeniem go przez pracodawcę, zespół powypadkowy obowiązany jest zapoznać z jego treścią poszkodowanego pracownika, któremu przysługuje prawo do zgłoszenia uwag i zastrzeżeń do ustaleń zawartych w treści protokołu, o czym należy poszkodowanego pouczyć.

W sytuacji, gdy mamy do czynienia z wypadkiem śmiertelnym, na zespole powypadkowym spoczywa obowiązek zapoznania z treścią protokołu powypadkowego członków rodziny zmarłego pracownika oraz pouczyć ich o prawie do zgłoszenia uwag i zastrzeżeń do ustaleń, jakie zawarte są w treści protokołu.

Protokół powypadkowy zatwierdza pracodawca, nie później niż w terminie 5 dni od dnia jego sporządzenia. Jeżeli do treści protokołu powypadkowego zostały zgłoszone zastrzeżenia przez poszkodowanego lub członków rodziny zmarłego wskutek wypadku pracownika albo protokół powypadkowy nie odpowiada warunkom określonym w rozporządzeniu, pracodawca zwraca niezatwierdzony protokół, w celu wyjaśnienia i uzupełnienia go przez zespół powypadkowy. W razie wniesienia zastrzeżeń do protokołu, zespół powypadkowy po dokonaniu wyjaśnień i uzupełnień sporządza, nie później niż w terminie 5 dni, nowy protokół, dołączając do niego protokół powypadkowy niezatwierdzony przez pracodawcę.

Zatwierdzony protokół powypadkowy, zawierający pouczenie o przysługujących środkach odwoławczych, pracodawca niezwłocznie doręcza poszkodowanemu pracownikowi (*w razie wypadku śmiertelnego – członkom rodziny pracownika*). Protokół powypadkowy dotyczący wypadków śmiertelnych, ciężkich i zbiorowych pracodawca niezwłocznie doręcza właściwemu inspektorowi pracy oraz prokuratorowi.

Na podstawie dokonanych przez zespół powypadkowy ustaleń okoliczności i przyczyn wypadku przy pracy, kierownik zakładu pracy zobowiązany jest zarządzić zastosowanie właściwych środków profilaktycznych, jak również środków mających na celu poprawę bezpieczeństwa i higieny pracy, a nadto określić osoby odpowiedzialne za wykonywanie poleceń wydawanych w związku z wypadkiem, a także zapewnić omówienie okoliczności i przyczyn wypadku z kierownikami, mistrzami i pracownikami zainteresowanych komórek organizacyjnych zakładu pracy.

Pracodawca zobligowany jest do przechowywania dokumentacji powypadkowej w aktach przez okres 10 lat (art. 234 § 3¹ Kodeksu pracy).

Prawidłowo sporządzony protokół powypadkowy stanowi dokument urzędowy w rozumieniu art. 244 § 2 Kodeksu postępowania cywilnego, którego treść jest dowodem tego, że miały miejsce opisane w nim fakty, jak również, iż zakwalifikowano je jako wypadek przy pracy

Jeżeli wypadek miał miejsce na terenie innego zakładu pracy, ustalenia okoliczności i przyczyn wypadku dokonuje zespół powypadkowy powołany przez pracodawcę poszkodowanego pracownika, w obecności przedstawiciela pracodawcy, na którego terenie miał miejsce wypadek. Pracodawca, na którego terenie miał miejsce wypadek, w którym została poszkodowana osoba nie będąca jego pracownikiem, jest obowiązany w szczególności:

- zapewnić udzielenie pomocy poszkodowanemu,
- zabezpieczyć miejsce wypadku,
- zawiadomić niezwłocznie o wypadku pracodawcę poszkodowanego,
- udostępnić miejsce wypadku i niezbędne materiały oraz udzielić informacji i wszechstronnej pomocy zespołowi powypadkowemu ustalającemu okoliczności i przyczyny wypadku.

Na wniosek pracodawcy poszkodowanego pracownika pracodawca, na którego terenie miał miejsce wypadek, może ustalić okoliczności i przyczyny wypadku, a następnie przekazać dokumentację powypadkową pracodawcy poszkodowanego pracownika. W tym przypadku, protokół powypadkowy zatwierdza pracodawca poszkodowanego pracownika.

Nie sporządzenie protokołu powypadkowego oraz innej dokumentacji związanej z wypadkiem przy pracy stanowi o istocie występku opisanego w art. 221 Kodeksu karnego, który stanowi, że: „Kto wbrew obowiązкови nie zawiadamia w terminie właściwego organu o wypadku przy pracy lub chorobie zawodowej albo nie sporządza lub nie przedstawia wymaganej dokumentacji, podlega grzywnie do 180 stawek dziennych albo karze ograniczenia wolności”.

Podstawa prawna:

1. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (*t.j.: Dz.U. z z 2021 r. poz. 1805 z późn. zm.*).
2. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (*t.j.: Dz.U. z 2022 r. poz. 1510 z późn. zm.*).
3. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (*t.j.: Dz. U. z 2022 r. poz. 1138 z późn. zm.*).
4. Ustawa z dnia 21 grudnia 2000 r. o dozorze technicznym (*t.j.: Dz.U. z 2022 r. poz. 1514 z późn. zm.*).
5. Ustawa z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (*t.j.: Dz.U. z 2022 r. poz. 2189*).
6. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 lipca 2009 r. w sprawie ustalania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy (*Dz.U. 2009 nr 105 poz. 870*).
7. Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 24 maja 2019 r. w sprawie wzoru protokołu ustalenia okoliczności i przyczyn wypadku przy pracy (*Dz.U. z 2019 r. poz. 1071*).
8. Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie statystycznej karty wypadku przy pracy (*Dz.U. 2022 poz. 2750*).

dr n. o zdr. Andrzej Dziedzic
Starszy Specjalista ds. BHP Oddział ZUS w Tarnowie
ekspert ds. BHP certyfikowany przez CIOP-PIB